

Толочко Наталія Валеріївна, кандидат наук із соціальних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
e-mail: nataliia.tolochko@uzhnu.edu.ua ORCID: 0000-0002-9828-9687

**ПРОБЛЕМАТИКА МАТЕРІАЛІВ ПРО ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
В ЕФІРІ ЗАКАРПАТСЬКИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ «СУСПІЛЬНЕ УЖГОРОД»,
«TV21UNGVAR»**

Міграційні процеси, спричинені повномасштабною війною, спричинили суттєві зміни в суспільно-політичній, економічній, культурній та інших галузях, та, без сумніву, відображаються в медіа. Тематика внутрішньо або вимушено переміщених осіб була й залишається однією з найважливіших у загальнонаціональних та регіональних ЗМІ від першого дня вторгнення. Щоправда, не є новою, адже схожі процеси, хоч і не настільки масштабні, журналісти висвітлювали у 2014-2015 рр. Зміни у складі населення, його етнічній і культурній різноманітності, що відбуваються під впливом переселення осіб, можуть по-різному відображатися на життєдіяльності окремого регіону. Між місцевим населенням та приїжджими можуть спостерігатися як гармонійне співіснування, якісна співпраця, так і конфлікти, труднощі в спілкуванні і сприйнятті, спричинені, зокрема, слабким інформуванням, необізнаністю. Якісне й об'єктивне висвітлення тем, пов'язаних із ВПО, допомагає налагодженню комунікації, суспільному порозумінню, може запобігти конфліктним ситуаціям. Відтак моніторинг та дослідження медіа, які працюють із відповідною проблематикою, є важливим, своєчасним та зумовлює мету цієї розвідки.

У закордонному науковому дискурсі представлено чимало наукових досліджень про міграційні процеси, переселенців, зокрема сприйняття і несприйняття таких осіб. Слушною є думка, висловлена М. Адамус, М. Грежо під час аналізу ставлення до українських переселенців у Словаччині: «Відчуття спільної долі та розуміння можуть послабити ворожість до біженців та мігрантів (...) Підвищена чутливість до людей, які постраждали від війни чи зміни клімату, є основою для отримання широкої підтримки політики, спрямованої на надання

допомоги тим, хто найбільше постраждав. Із зростанням загроз — реальних чи уявних — якості життя та безпеки, егоїстичні мотиви можуть взяти гору» [1]. Авторки праці про висвітлення міграційного дискурсу в хорватських медіа К. Добрич Басанеже, П. Остоїч також наголошують на ролі журналістів, важливості правильних мовних засобів у процесі порозуміння між переселенцями й місцевими жителями: «Уважність до мови, яку ми використовуємо, коли обговорюємо міграційну кризу, таким чином може також сприяти підвищенню обізнаності про міжнародні стандарти захисту, які пропонуються цим людям» [2].

З середини 2022 року суттєво зросла кількість українських наукових праць, у яких дослідники звертаються до теми ВПО у розрізі медіа, зокрема порушують питання висловлювань ворожнечі, дезінформації, формування медіаобразу, а також забезпечення прав таких осіб. Так, із відповідною проблематикою працює А. Галич, О. Курганова-Мельникова, Т. Бондаренко, А. Костовська, С. Фіялка, М. Менджул та ін.

У цій науковій розвідці з'ясуємо особливості матеріалів про вимушено переміщених осіб, зокрема проблематику телевізійних сюжетів і програм, що виходили на двох закарпатських телеканалах – «Суспільне Ужгород», який входить до ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України», та приватного мовника «TV21Ungvar».

Насамперед варто зазначити, що обидва медіа змінилися з часу повномасштабного вторгнення: надають перевагу новинам, відмовилися від вузькотематичних проєктів, щоправда змогли відновити програми для і про національні спільноти. Про особливості контенту й труднощі роботи в умовах війни ми писали в попередній розвідці [3]. Зараз приділяємо увагу вивченню матеріалів про вимушено переміщених осіб.

Проаналізовані з січня по серпень 2023 р. відео (приблизно 500, створених «Суспільне Ужгород» та майже 200 – «TV21Ungvar»), представлені на офіційних ютуб-каналах мовників, дозволяють визначити основну проблематику, формально-змістові особливості журналістських матеріалів. Так, медійники готують як окремі інформаційні сюжети для випусків новин, а також матеріали у форматі сторителінгу, аналітичні репортажі, інтерв'ю про ВПО. Тематично

охоплюють усі галузі: медичне забезпечення, житлові проблеми, освіту, правове забезпечення, культуру і мистецтво, екологію і спорт. Привертають увагу матеріали про житлові потреби, працевлаштування людей, що рятуються від війни на Закарпатті.

Оскільки обидва телеканали створюють контент для етноспільнот і про них, значну увагу приділяють проблемам ВПО з числа меншин. Зокрема, у сюжеті від 23.08.23 журналісти «Суспільне Ужгород» розповідають про дві сім'ї ромів, яким спочатку пообіцяли житло в місті, а потім не змогли переселити з освітнього закладу. У матеріалі порушено одразу кілька проблем, пов'язаних зі ставленням до ромів, їхніми документами, діями міської ради. Відтак переселенці самостійно вирішують проблему, звернулися до уповноваженого з прав людини. Журналісти повідомляють про розвиток справи, зазначають, що на час виходу сюжету перевіряють законність обставин, що завадили переселенню сімей.

Чимало відеоматеріалів, у яких прямо чи опосередковано звучали проблеми ВПО, виходили в рамках програм для етносів («Magyar szó / Угорське слово», румунів «Acasă la români / У румунів вдома», німців «Mit eigenen Augen / На власні очі», словаків «Slovenské pohľady / Словацькі погляди», ромів «Романо Джівіпен»). Тут розкривали теми про підтримку сусідніх країн: надання прихистку, гуманітарної допомоги переселенцям (наприклад, матеріали від 3.04.2023, 8.06.2023 р.). Позитивно, що медійники приділяли увагу представникам тих етноспільнот, які прибували на Закарпаття – готували сторителінг про вірмен, ромів, кримських татар, які приїжджали до крайньої західної області. Звісно, проблеми й історії загалом дещо схожі між собою: герої розповідали про пережите в умовах війни, переїзд, облаштування в іншій області, зрідка згадували про конфліктні ситуації (програми від 16.02.2023, 27.02.2023, 3.03.2023, 4.04.2023, 21.06.2023 та ін.).

У сюжетах про допомогу вимушено переміщеним особам журналісти «TV21Ungvar» приділяють значну увагу допомозі угорських благодійників, серед яких урядові й неурядові організації. Це пояснюється тим, що частина акції мовника належить ГО «Товариство угорської культури Закарпаття». Тому в новинах висвітлюють забезпечення ВПО медикаментами, їжею, водою,

генераторами, комп'ютерами з Угорщини, а також організацію відпочинку, культурних заходів для дітей і дорослих (близько 20 сюжетів про підтримку сусідньої країни за січень-серпень 2023 р. на «TV21Ungvar» проти 2, зафіксованих в ефірі «Суспільне Ужгород»). Крім журналістських матеріалів, в ефірі були й 30-секундні відеоролики іміджевого спрямування про Угорщину з акцентом на допомозі Закарпаттю й ВПО (наприклад, 26.06, 4.07, 17.07, 12.06, 6.06, 31.05., 25.05., 19.05, 15.05, 11.05, 9.05, 3.05, 29.04, 25.04, 23.04, 19.04, 18.04, 17.04, 13.04, 11.04, 31.03, 23.03).

Із червня 2022 року на телеканалі «TV21Ungvar» виходить рубрика «Історії війни / Обпалені війною» у рамках програми «Дослівно». У кожному випуску, що триває від 4 до 6 хв. переселенці діляться розповідями про життя, яке змінила війна. Героями програми є представники різних професій, з областей, що постраждали внаслідок бойових дій чи навіть тимчасово окуповані. Люди розповідають, як залишали свої домівки, діляться щемкими спогадами та планами на майбутнє. Над програмою працюють різні журналісти TV21Ungvar, тому за форматом випуски відрізняються, можна розділити їх на три умовні групи: 1) деякі нагадують сторителінг, хоч журналіст присутній у кадрі, але глядачеві представляють лише розповідь героя; 2) інші є класичними телеінтерв'ю, коли чути запитання журналіста за кадром; 3) також спостерігаємо телематеріали, створені за принципом інформаційного сюжету чи нарису, із закадровим голосом журналіста. З червня 2022 до серпня 2023 р. вийшло 80 випусків програми. Варто зазначити, що серед учасників були й представники інших національностей, зокрема ромської.

Отже, з часу повномасштабного вторгнення журналісти закарпатських телеканалів приділяють значну увагу тематиці вимушено переміщених осіб: у новинах, тематичних спецпроектах, а також програмах для етнічних спільнот. Позитивно, що охоплюють майже всі галузі, висвітлюють актуальні питання, пов'язані з поселенням, медициною, соціальною галуззю, освітою, юридичним супроводом ВПО. Щодо формально-змістових ознак матеріалів, тенденційним є використання сторителінгу або підготовка типового інформаційного сюжету. Утім за таких умов у медійника не завжди є можливість продемонструвати

передісторію, пояснити ситуацію зусібч не вустами героя, проаналізувавши ситуацію. Відповідно, для дослідження теми теж виникають певні обмеження (часові чи зумовлені самою формою сторителінгу). Відтак радимо приділяти більшу увагу аналітичній складовій на телебаченні й створювати проєкти, в яких є більше можливостей для розкриття проблеми, її всебічного обговорення й подані варіанти для вирішення, що загалом відповідає напряму конструктивної журналістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adamus, M., Grežo, M. (2023). Attitudes towards migrants and preferences for asylum and refugee policies before and during Russian invasion of Ukraine: The case of Slovakia. MUNI ECON Working Paper n. 2023-01. Brno: Masaryk University.
2. Katja Dobrić Basanež, Paulina Ostojić (2021). Migration Discourse in Croatian News Media. *Medij. istraž.* (god. 27, br. 1). P. 5-27. IZVORNI ZNANSTVENI RAD DOI: 10.22572/mi.27.1.1.
3. Толочко Н.В., Шаповалова Г. В., Путрашик В.І. Виклики і завдання філії суспільного мовлення прикордонного регіону в умовах війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* Том 34 (73) № 1.